

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ

КУРСОВА РОБОТА

на тему: *«Напрями реформування бюджетної системи України»*

Студента 5 курсу ФУПОм – 12 групи
Напряму підготовки: фінанси,
банківська справа і страхування
Спеціальності: управління особистими і
публічними фінансами
Шевчука Ігоря
Науковий керівник: к.е.н. Машко А.І.
Національна шкала _____
Кількість балів _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2017 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1.Теоретичні засади функціонування бюджетної системи в контексті посилення бюджетної децентралізації.....	6
2. Аналіз основних ланок бюджетної системи України та взаємовідносин між ними.....	12
3.Перспективи розвитку бюджетної системи в контексті проведення бюджетної реформи.....	20
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічний розвиток держави є результатом використання не тільки її ресурсних можливостей, а й певних інструментів механізму державного регулювання, важливою складовою яких є державний та місцеві бюджети. Розробка ефективних форм і методів функціонування бюджетної системи країни як сукупності бюджетів різних рівнів особливо важлива з урахуванням стратегічних цілей розвитку суспільства та є необхідною основою створення сприятливих фінансових умов для соціально-економічного розвитку та активним механізмом регулювання соціально-економічних процесів.

В умовах трансформування та глобалізації світової економіки особливо актуальною стає проблема поглиблення прозорості та дієвості української бюджетної системи, посилення ролі ринкових механізмів у фінансовій політиці держави. Досягнення зазначеної мети потребує передусім кардинального реформування діючої бюджетної системи. Ключовою проблемою стає забезпечення узгодженого функціонування всіх складових бюджетної системи для сприяння економічному розвитку країни та регіонів.

Сучасні проблеми бюджетної політики та бюджетного регулювання, побудови й функціонування бюджетної системи знайшли широке відображення в наукових працях українських учених В. Андрущенка, О. Василика, В. Дем'янишина, І. Запатріної, В. Кудряшова, Л. Лисяк, З. Лободіної, І. Лютого, І. Луніної, А. Мярковського, Ц. Огня, К. Павлюк, Ю. Пасічника, С. Слухая, В. Федосова, С. Юрія, І. Чугунова, Ф. Ярошенка та інших. Водночас недостатньо уваги приділено комплексному аналізу та теоретичному обґрунтуванню необхідності бюджетного реформування, адекватного умовам економіки України. У цьому контексті зростає потреба в проведенні досліджень, спрямованих на подальший розвиток бюджетного регулювання та орієнтованих на удосконалення бюджетної системи національної економіки. Вищезазначене обумовило вибір теми наукового дослідження, його теоретичну і практичну значущість.

Мета і завдання дослідження. Мета наукової роботи полягає у науковому обґрунтуванні сутності, закономірностей побудови бюджетної системи, узагальненні процесів її реформування та окресленні перспектив розвитку в умовах соціально-економічних перетворень.

Для розкриття поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- дослідити сутність, склад та охарактеризувати принципи побудови бюджетної системи України;
- визначити роль і місце Державного бюджету України в бюджетній системі, виявити проблеми виконання його дохідної та видаткової частин;
- проаналізувати функціонування місцевих бюджетів та провести моніторинг формування доходів і здійснення видатків на локальному рівні;
- визначити перспективи розвитку бюджетної системи України в контексті проведення бюджетної реформи.

Об'єктом дослідження є бюджетна система України як сукупність окремих ланок, що опосередковують процеси руху вартості ВВП і виступають основою забезпечення потреб соціально-економічного розвитку країни.

Предметом дослідження є грошові відносини, що виникають у процесі здійснення розподілу і перерозподілу вартості ВВП, мобілізації, розміщення й використання бюджетних коштів.

Методологія та методи дослідження. В основу наукової роботи покладено загальнонаукові методи пізнання: діалектики й історизму – при виявленні закономірностей еволюції вчення про бюджет та бюджетну систему; системного підходу – при визначенні засад структуризації й основ функціонування бюджетної системи, встановленні характеру взаємозв'язків та взаємозалежностей між її окремими ланками, а також при систематизації засобів фінансового впливу на темпи й пропорції соціально-економічного розвитку; аналізу і синтезу та графічних методів дослідження – у процесі аналізу ефективності бюджетної системи України.

Теоретичною основою наукової роботи є фундаментальні положення світової економічної та фінансової наук, наукові праці вітчизняних і зарубіжних

вчених, в яких висвітлені проблеми державних фінансів.

Інформаційною базою дослідження слугували статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, а також нормативно-правові акти, що регламентують бюджетні відносини в Україні.

Структура роботи: обсяг наукової роботи – 34 сторінки; робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 50 джерел літератури.

У першому розділі наукової роботи розглянуто сутність, склад та охарактеризовано принципи побудови бюджетної системи України, досліджено етапи проведення бюджетної реформи та підходи до сучасного реформування бюджетної системи в контексті бюджетної децентралізації. У другому розділі здійснено аналіз функціонування основних ланок бюджетної системи, взаємозв'язків між ними, проведено моніторинг формування доходів та здійснення видатків Державного та місцевих бюджетів України. Третій розділ присвячений перспективам розвитку бюджетної системи України в умовах соціально-економічних трансформацій.

1. Теоретичні засади функціонування бюджетної системи в контексті посилення бюджетної децентралізації.

Бюджетна система є важливою і необхідною ланкою економічних відносин у суспільстві, головним знаряддям реалізації державної економічної політики. Вона формується у нерозривному зв'язку з іншими атрибутами державного регулювання, які одночасно є елементами економічної системи держави як структурна частина складного, цілого економічного організму.

За своєю природою її складові відображаються в усіх сферах суспільного життя. Як економічне явище бюджетна система носить відносно самостійний характер, і її розвиток відбувається на основі своїх власних об'єктивних закономірностей.

Враховуючи важливу роль бюджетної системи в економічній системі держави, складність і багатогранність її, з'ясуємо насамперед місце і значення зазначеного терміну у системі фінансових категорій і понять.

Наукова концепція сутності бюджетної системи формується тільки крізь призму загальної теорії про державні фінанси на основі історичного, економічного та правового аспектів наукового пізнання в їхній діалектичній єдності, що обґрунтовує основну ідею даного поняття. Ця теорія дозволяє нам повному поглянути на процеси, що відбуваються сьогодні у світі в цілому та в Україні зокрема [39, с. 18].

Дефініцію «бюджетна система» у фінансову літературу ввели радянські вчені наприкінці 20-х років ХХ ст., коли в СРСР відбувався процес створення територіальних утворень, наділених правом формувати власний бюджет. У зарубіжних країнах не існує поняття «бюджетна система». При чому, це стосується як федеративних, так і унітарних держав. Фінанси великих регіонів – штатів, земель, департаментів, провінцій та органів місцевого самоврядування відокремлені. Бюджети та міжбюджетні відносини зарубіжних країн більшою мірою характеризує поняття «бюджетний устрій». Тому еволюцію поняття «бюджетна система» можна дослідити лише у працях радянських, російських і вітчизняних вчених.

Бюджетний кодекс України визначає бюджетну систему як «сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудовану з урахуванням економічних відносин, державного та адміністративно-територіального устроїв і врегульовану нормами права» [11].

Більш загальну інтерпретацію категорії «бюджетна система» дають С. О. Булгакова, Л. О. Дробозіна, Л. В. Єрмоленко, розглядаючи її як «засновану на економічних відносинах, врегульовану нормами права сукупність видів бюджетів, які існують на території держави» [6, с. 22; 50, с. 236].

На думку, В. Федосова, С. Огородника, В. Суторміної, «бюджетна система – це сукупність різних видів бюджетів, які знаходяться в певному взаємозв'язку» [48, с. 161]. Таке тлумачення бюджетної системи цілком правомірне та не суперечить розумінню системи як певної кількості взаємопов'язаних елементів, що утворюють стійку цілісність, мають певні інтегративні особливості та внутрішні закономірності, властиві саме цій спільності [45, с. 477]. І, звичайно, такий підхід до тлумачення бюджетної системи може бути цілком придатний для науки про державні фінанси. Але його обмеженість відразу виявляється, як тільки підійти до бюджетної системи як до складного економічного явища, спробувати з'ясувати особливості та окремі закономірності її побудови, формування і функціонування. Саме у контексті останніх положень розглядають бюджетну систему інші науковці.

Наприклад, О. Романенко зазначає, що «бюджетна система – це сукупність різних видів бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного та адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права» [41, с. 149]. За визначенням В. Опаріна, «бюджетна система – це сукупність усіх бюджетів, які формуються в даній країні відповідно до її бюджетного устрою і адміністративно-територіального поділу» [12, с. 93].

Схоже визначення використовують Л. Миргородська, І. Алексєєв. На думку Л. Миргородської, «бюджетна система являє собою сукупність усіх бюджетів, що діють на території країни» [31, с. 34]. За визначенням І. Алексєєва, «бюджетною

системою називається сукупність усіх бюджетів, що формуються в країні відповідно до її бюджетного устрою» [9, с. 29].

У національно-державних утвореннях за будь-якого адміністративно-територіального устрою бюджетна система є його обов'язковою складовою. При цьому як за формою, так і за змістом бюджетні системи майже не відрізняються одна від одної. Загалом у науковій літературі та практиці є два типи бюджетних систем: бюджетна система, яка об'єднує державний та місцеві бюджети; бюджетна система, невід'ємними складовими якої є федеральний бюджет, бюджети суб'єктів федерації та місцеві бюджети. Перший тип характерний для держав з унітарним адміністративно-територіальним устроєм, другий – з федеративним [10].

Після здобуття незалежності Україна набула статусу унітарної держави, постало питання про формування нової бюджетної системи. В процесі існування України як незалежної держави бюджетна система постійно зазнавала певних змін. Склад бюджетної системи України відображено на рис. 1.

Рис. 1. Структура бюджетної системи України¹

Незважаючи на численні спроби удосконалення Бюджетного кодексу

¹ Побудовано автором на основі Бюджетного кодексу України [11].

України, у вітчизняному бюджетному законодавстві наявні суперечності та неточності у визначенні видів бюджетів. Зокрема, у частині першій статті 5 Бюджетного кодексу України зазначено, що бюджетна система складається з державного та місцевих бюджетів. У частині другій цієї ж статті виокремлюють бюджети місцевого самоврядування. На думку С. А. Буковинського, поділ місцевих бюджетів на бюджети місцевого самоврядування та бюджети Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети є сумнівним, необґрунтованим та суперечить положенням Конституції України [5, с. 5].

На наш погляд, слід виділяти не структуру бюджетної системи, а ієрархію бюджетів, яка представлена: 1) державним бюджетом; 2) обласними, районними бюджетами, бюджетом Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя; 3) бюджетами територіальних громад та об'єднаних територіальних громад.

Відповідно до статті 5 Бюджетного кодексу України бюджетна система України ґрунтується на таких принципах [11]:

1) принцип єдності – єдність бюджетної системи України забезпечується єдиними правовою базою, грошовою системою, регулюванням бюджетних відносин і бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності. Єдина для всіх бюджетів правова база включає Конституцію України, Бюджетний кодекс України, закони України «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації», інші нормативно-правові акти, прийняті Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, іншими органами влади.

2) принцип збалансованості – повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період.

3) принцип самостійності – усі бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Органи влади та органи місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за

бюджетні зобов'язання держави.

4) принцип повноти – до складу державного і місцевих бюджетів підлягають включенню усі надходження і витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

5) принцип обґрунтованості – бюджети формуються на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави та розрахунках надходжень і витрат бюджетів, що здійснюються відповідно до затверджених методик і правил;

6) принцип ефективності та результативності – при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою, Автономною Республікою Крим, місцевим самоврядуванням, при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

7) принцип субсидіарності – розподіл видів видатків між державним бюджетом і місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами має ґрунтуватись на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їхнього безпосереднього споживача.

Однак, згідно з цим принципом певному бюджету можна надавати допомогу тільки тоді, коли його можливості є недостатніми для виконання встановлених функцій. Відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування дотримання принципу субсидіарності передбачає, що надання державних послуг при максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача підвищує їх ефективність. Практичне застосування принципу субсидіарності означає, що всі види суспільних благ і послуг мають бути проаналізовані з точки зору доцільності передачі повноважень у їх наданні між державним і місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами [36, с. 65–66];

8) принцип цільового використання бюджетних коштів – бюджетні кошти використовуються лише на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями. Нецільовим використанням бюджетних коштів державного чи місцевого бюджету вважається їх витрачання на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням, встановленим законом про державний бюджет або рішенням про місцевий бюджет; напярям використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі) або в порядку використання бюджетних коштів; бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів).

9) принцип справедливості та неупередженості – державний та місцеві бюджети базуються на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.

10) принцип публічності та прозорості передбачає інформування громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного і місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням усіх бюджетів.

На нашу думку, наведені у Бюджетному кодексі України принципи побудови Бюджетної системи є одночасно принципами формування бюджету, принципами взаємозв'язків між бюджетами, принципами міжбюджетних відносин, принципами бюджетного процесу тощо.

Виходячи з зазначеного, у бюджетному законодавстві та фінансовій науці слід виділяти такі групи принципів: принципи формування бюджету, принципи взаємозв'язків між бюджетами та принципи міжбюджетних відносин.

Розвиток бюджетної системи України впродовж трансформаційного періоду передусім мав би визначатися цільовими орієнтирами, окресленими в основних напрямках бюджетної політики. Водночас зміни бюджетної системи України не завжди були спричинені проведенням відповідної бюджетної політики, що призвело до певних проблем і суперечностей, розв'язання яких потребує подальшого реформування бюджетних відносин.

2. Аналіз основних ланок бюджетної системи України та взаємовідносин між ними

Державний бюджет є найдієвішим механізмом здійснення фінансової політики держави. У доходах бюджету відображається податкова політика держави, а у видатках – пріоритетні напрями вкладень коштів. Для виконання функцій, покладених на державу, у її бюджет повинен надходити достатній обсяг коштів. За рахунок доходів Державного бюджету України здійснюються видатки на соціального та економічного спрямування.

Згідно з Бюджетним кодексом України доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, власні надходження бюджетних установ) [11].

Склад, форми мобілізації доходів до Державного бюджету України залежать від системи і методів господарювання, а також від економічних завдань, які вирішує суспільство в той чи інший період. Стаття 29 Бюджетного кодексу України визначає види доходів загального фонду Державного бюджету України та джерела формування спеціального фонду в частині доходів.

Виконання дохідної частини зведеного бюджету у 2016 році становило 782,7 млрд грн, що більше аналогічного показника попереднього року на 130,7 млрд грн, або на 20,0 %. Річний план виконано на 100,2 %.

До дохідної частини державного бюджету з урахуванням міжбюджетних трансфертів надійшло 616,3 млрд грн, що на 81,6 млрд грн, або на 15,3 %, більше аналогічного показника 2015 року. У тому числі до загального фонду державного бюджету надійшло 574,7 млрд грн, до спеціального – 41,6 млрд грн.

Виконання дохідної частини державного бюджету без урахування міжбюджетних трансфертів становило 612,1 млрд грн, що на 80,6 млрд грн, або на 15,2 %, більше відповідного показника попереднього року (див. табл. 1).

Річний план виконано на 101,2 %.

Динаміка доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів у 2013–2016 роках *

Доходи	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2016 рік проти 2015 року	
					Абсолютний приріст, млрд грн	Темп приросту, %
Зведений бюджет, млрд грн, у т. ч.:	442,8	455,9	652,0	782,7	130,7	20,0
– загальний фонд	375,0	388,9	602,7	718,3	115,6	19,2
– спеціальний фонд	67,8	67,0	49,3	64,4	15,1	30,6
Державний бюджет (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн, у т. ч.:	337,6	354,8	531,5	612,1	80,6	15,2
– загальний фонд	290,1	308,7	501,1	571,6	70,5	14,1
– спеціальний фонд	47,5	46,1	30,4	40,5	10,1	33,2
частка у доходах зведеного бюджету, %	76,2	77,8	81,5	78,2	x	x
Місцеві бюджети (без урахування міжбюджетних	105,2	101,1	120,5	170,6	50,1	41,6
– загальний фонд	84,9	80,2	101,6	146,6	45,0	44,3
– спеціальний фонд	20,3	20,9	18,9	24,0	5,1	27,0
частка у доходах зведеного бюджету, %	23,8	22,2	18,5	21,8	x	x

* Складено на основі даних Державної казначейської служби України

Збільшення надходжень відбулось у податковій частині, тоді як у неподатковій частині було зафіксоване певне зменшення.

Структура доходів бюджету держави наведена у табл. 2.

Нарощування податкової складової (+23,1 %) відбулося, насамперед, за податком на додану вартість, обсяг якого зріс на 48,1 млрд грн, або на 27,0 %, порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Крім того, збільшилися в 1,3 раза порівняно з попереднім роком надходження до державного бюджету податку на доходи фізичних осіб, що відображає зростання рівня зарплат у номінальному виразі.

Серед інших податкових джерел, які продемонстрували зростання, слід зазначити: податок на прибуток підприємств, який збільшився на 19,6 млрд грн, або більш як у 1,5 раза; акцизний збір із вироблених в Україні товарів – на 16,3

млрд грн, або на 42,1 %; акцизний збір із ввезених в Україну товарів – на 10,7 млрд грн, або на 43,9 %.

Таблиця 2

**Структура доходів зведеного та державного бюджетів у
2014–2016 роках ***

Доходи	Зведений бюджет			Державний бюджет		
	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Податкові надходження, у т.ч.:	80,6	77,8	83,1	79,0	77,0	82,3
– податок на доходи фізичних осіб	16,5	15,3	17,7	3,6	8,5	9,8
– податок на прибуток підприємств	8,8	6,0	7,7	11,3	6,5	8,9
– рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	7,4	6,4	6,0	5,3	8,8	7,2
– податок на додану вартість	30,5	27,4	28,9	39,2	33,6	37,0
– акцизний податок	9,9	9,7	13,0	12,7	11,9	14,7
– податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	2,8	6,2	2,6	3,5	7,6	3,3
– рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	1,3	1,1	5,4	1,7	0,0	0,0
– інші податкові надходження	3,4	5,7	1,8	1,7	0,1	1,4
Неподаткові надходження, у т.ч.:	17,6	21,5	16,0	19,2	22,6	16,9
– доходи від власності та підприємницької діяльності	6,3	11,0	6,8	8,0	13,4	8,4
– адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного	1,5	2,7	1,5	1,5	2,8	1,3
– власні надходження бюджетних установ	6,9	6,4	6,2	6,2	5,0	5,6
– інші неподаткові надходження	2,9	1,4	1,5	3,5	1,4	1,6
Доходи від операцій з капіталом	0,5	0,3	0,2	0,2	0,0	0,0
Цільові фонди	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Інші надходження	1,2	0,3	0,6	1,5	0,3	0,7

* Складено на основі даних Державної казначейської служби України

Від’ємну динаміку продемонстрували податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, обсяги надходжень яких скоротилися на 19,9 млрд грн, або вдвічі, а також рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів – на 2,9 млрд грн, або на 6,2 %, внаслідок суттєвого скорочення рентної плати за транспортування природних ресурсів. Крім того, зменшилися на 16,3 млрд грн, або на 13,6 %, обсяги надходжень із неподаткових джерел через відсутність плати за видачу ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України, яких у 2015 році надійшло 9,1 млрд грн, а також через зменшення

обсягу коштів, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України», на 24 млрд грн, або більш ніж на третину.

У 2016 році до державного бюджету надійшло 503,9 млрд грн податкових надходжень, що на 94,5 млрд грн, або на 23,1 %, більше відповідного показника минулого року.

Вперше за останні 3 роки позитивну динаміку продемонстрував податок на прибуток підприємств. Так, до державного бюджету надійшло 54,3 млрд грн останнього, що на 19,6 млрд грн, або на 56,3 %, більше, ніж попереднього року. Річний плановий показник перевиконано на 11,9 %, або на 5,8 млрд грн.

Щомісячна динаміка надходжень податку на прибуток підприємств відрізняється від тенденцій трьох попередніх років. Це пов'язано з остаточною відмовою від застосування авансового механізму сплати податку, за яким розмір податкового зобов'язання визначається з огляду на результати попереднього року і сплачується рівними частками протягом року на місячній основі, а остаточний перерахунок відбувається у березні. Перехід на квартальну сплату податку передбачає суттєве збільшення обсягів надходжень у «звітні» місяці: у березні, травні, серпні та листопаді.

Якщо розглядати надходження податку в розрізі його окремих складових, то помітно, що приріст відбувся в усіх секторах. Найбільше зростання обсягів надходжень продемонстрували приватні підприємства (12,0 млрд грн, або 61,5 %), при тому, що в попередньому році саме цей сектор найсуттєвіше скоротив відрахування. Підприємства державного сектору, а також фінансові організації (банки та страхові компанії) збільшили сплату податку більш ніж удвічі.

Іншим податком на доходи, що зараховується до державного бюджету, був податок на доходи фізичних осіб, його надходження за результатами року становили 59,8 млрд грн, що на 14,7 млрд грн, або на 32,7 %, більше, ніж у попередньому році. Рівень виконання бюджету за цією статтею становить 106,6%.

Найбільшою складовою аналізованого податку (33,0 млрд грн) є податок на доходи у вигляді заробітної плати, що становить майже 2/3 всіх надходжень. П'ята частина надходить до державного бюджету у вигляді військового збору (11,5 млрд грн), введеного у 2014 році як тимчасовий засіб наповнення бюджету у надзвичайних умовах. Крім того, суттєву частку складають надходження від оподаткування процентів (7,6 млрд грн).

Надходження рентної плати у 2016 році продемонстрували скорочення на 6,2 % з 47,0 млрд грн до 44,1 млрд грн. Це пов'язане з фактичним припиненням надходження ренти за транспортування природного газу (1,1 млн грн у 2016 році проти 3,4 млрд грн у 2015 році) та скасуванням у 2016 році збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності (2,7 млрд грн у 2015 році).

Річний план за цією статтею також виконано не було. Недобір становив 29,5 %, або 18,4 млрд грн.

Основною причиною невиконання плану став недобір плати за видобуток природного газу (-11,7 млрд грн) та нафти (-4,1 млрд грн) (табл. 3). Крім того, фактично не виконано статтю «Рентна плата за користування надрами для видобування бурштину», за якою надійшло 2,1 млн грн із запланованих 1,5 млрд грн, тобто, річний план виконано на рівні 0,1 %. Такий результат склався через те, що видобуток цього виду копалин досі залишається нелегалізованим.

Таблиця 3

Показники фінансування державного бюджету за 2011-2016 рр. *

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Загальне фінансування, млрд грн, у т. ч.:	23,5	53,5	64,7	78,1	45,2	70,1
- загальний фонд	20,9	53,3	65,2	61,2	38,9	63,7
- спеціальний фонд	2,6	0,2	-0,5	16,9	6,3	6,4
Фінансування за борговими операціями, млрд грн	35,0	41,7	81,0	201,8	117,5	177,3
Запозичення, млрд грн, у т. ч.:	80,6	109,8	160,8	322,6	514,1	307,7
- внутрішні запозичення	53,4	66,8	108,9	227,6	99,0	246,4
частка, %	66,3	60,8	67,7	70,6	19,3	80,1
- зовнішні запозичення	27,2	43,0	51,9	95,0	415,1	61,3
частка, %	33,7	39,2	32,3	29,4	80,7	19,9
Погашення, млрд грн, у т. ч.:	-45,6	-68,1	-79,8	-120,8	-416,6	-111,4

- внутрішні зобов'язання	-32,1	-38,0	-41,8	-68,0	-91,2	-102,4
частка, %	70,3	55,8	52,4	56,3	21,9	91,9
- зовнішні зобов'язання	-13,5	-30,1	-38,0	-52,8	-325,4	-9,0
частка, %	29,7	44,2	47,6	43,7	78,1	8,1
Коригування за зовнішніми зобов'язаннями	-	-	-	-	20,0	-19,0
Надходження від приватизації державного майна	11,5	6,8	1,5	0,5	0,2	0,2
Фінансування за активними операціями	-23,0	5,0	-17,8	-124,2	-72,5	-107,3

* Складено на основі даних Державної казначейської служби України

Із загальної суми внутрішніх державних запозичень 246,4 млрд грн безпосередньо на фінансування дефіциту державного бюджету надійшло 117,2 млрд грн., а ОВДП вартістю 129,2 млрд грн було спрямовано на викуп Урядом фінансових активів, включаючи 107 млрд грн – акцій націоналізованого «Приватбанку» та 7,9 млрд грн – векселів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Водночас середньострокова динаміка боргових виплат з бюджету виглядає менш оптимістично. Так, видатки на обслуговування державного боргу збільшилися з 2,3 % ВВП у 2013 році до 4,1 % ВВП у 2016 році; їх частка у сумарних видатках державного бюджету за цей самий період збільшилася з 8,5 % до 14,2 %. Обсяг платежів за державним боргом (з урахуванням сум погашення) відносно ВВП збільшився з 7,5 % у 2013 році до 8,8 % у 2016 році. Питома вага платежів за державним боргом у витратах бюджету (які формуються з видатків, надання кредитів, погашення державного боргу і придбання цінних паперів) зменшилася з 23,3 % у 2013 році до 22,4 % у 2016 році. Тобто, з одного боку, зростання боргового навантаження зумовлювало збільшення бюджетних витрат на обслуговування боргу. Проте, з іншого боку, реструктуризація зовнішнього державного боргу у 2015 році дозволила дещо розвантажити бюджети 2015–2018 років, тому сумарні виплати на погашення і обслуговування боргу в 2016 році приблизно відповідали обсягу виплат у попередні роки.

Видатки Зведеного бюджету України виконані у сумі 835,6 млрд грн, що становить 94,6 % річного планового показника, у тому числі видатки загального

фонду – 729,8 млрд грн, або 98,2 %, спеціального фонду – 105,8 млрд грн, або 75,6 % (див. табл. 4).

Таблиця 4

Видатки зведеного, державного та місцевих бюджетів за 2014–2016 роки *

Показники	2014 рік			2015 рік			2016 рік		
	Річний план, млн грн	Факт, млн грн	Виконання, %	Річний план, млн грн	Факт, млн грн	Виконання, %	Річний план, млн грн	Факт, млн грн	Виконання, %
Зведений бюджет, у т. ч.:	589 807,6	523 004,8	88,7	717 272,2	679 871,4	94,8	883 288,7	835 589,8	94,6
– загальний фонд	477 323,4	443 135,8	92,8	622 666,0	604 814,9	97,1	743 265,9	729 751,6	98,2
– спеціальний фонд	112 484,2	79 869,0	71,0	94 606,2	75 056,5	79,3	140 022,8	105 838,2	75,6
Державний бюджет (без урахування міжбюджетних трансфертів), у т. ч.:	324 954,3	299 508,1	92,2	423 068,5	402 931,4	95,2	511 578,4	489 348,2	95,7
– загальний фонд	264 461,7	254 370,7	96,2	379 789,4	371 455,2	97,8	451 555,1	447 767,4	99,2
– спеціальний фонд	60 492,6	45 137,4	74,6	43 279,2	31 476,2	72,7	60 023,3	41 580,7	69,3
Місцеві бюджети (без урахування міжбюджетних трансфертів), у т. ч.:	264 853,3	223 496,7	84,4	294 203,7	276 940,0	94,1	371 710,3	346 241,6	93,1
– загальний фонд	212 861,7	188 765,1	88,7	242 876,6	233 359,8	96,1	291 710,8	281 984,2	96,7
– спеціальний фонд	51 991,6	34 731,6	66,8	51 327,1	43 580,2	84,9	79 999,5	64 257,5	80,3
Державний бюджет (з урахуванням міжбюджетних трансфертів), у т. ч.:	462 542,6	430 108,8	93,0	599 472,4	576 911,4	96,2	708 321,7	684 743,4	96,7
– загальний фонд	384 597,4	371 153,0	96,5	554 591,5	544 651,9	98,2	647 222,3	642 473,7	99,3
– спеціальний фонд	77 945,2	58 955,8	75,6	44 880,9	32 259,5	71,9	61 099,4	42 269,8	69,2
Міжбюджетні трансферти, разом	137 588,3	130 600,7	94,9	176 403,9	173 980,0	98,6	196 743,3	195 395,3	99,3

* Складено на основі даних Державної казначейської служби України

Як свідчать дані таблиці, рівень виконання видатків зведеного бюджету зменшився на 0,2 в. п. порівняно з аналогічним показником попереднього року і становив 94,6 %. Видатки загального фонду упродовж аналізованого періоду

виконані на рівні 98,2 %, що перевищує на 1,0 в. п. показник попереднього року, а щодо спеціального фонду – рівень виконання скоротився на 3,7 в. п.

Темп зростання видатків зведеного бюджету становив 122,9 %, що нижче показника минулого року на 7,1 в. п., але суттєво перевищує відповідний показник попередніх років (103,4 % у 2014 році та 102,7 % у 2013 році). Темп зростання видатків зведеного бюджету, як і в попередньому році, перевищив темп зростання номінального ВВП. Частка видатків зведеного бюджету у ВВП збільшилася (до 35,1 %), водночас вона, як і раніше, залишається нижчою, ніж була у докризовому 2008 році (38,4 %).

Дослідження практики формування доходів та здійснення видатків державного та місцевих бюджетів в Україні дає підстави констатувати їхню суттєву роль у реалізації бюджетної політики держави. Проте, в умовах бюджетної децентралізації соціально-економічний розвиток адміністративних територій у значній мірі залежить від чіткого розподілу повноважень між органами державної влади, місцевого самоврядування та від адекватного потребі обсягу фінансового забезпечення зазначених повноважень. Важливу роль при цьому відіграє обґрунтованість розмежування видатків між ланками бюджетної системи з урахуванням принципу її побудови – субсидіарності, конкретизація джерел їх здійснення та ефективність використання бюджетних коштів.

3. Перспективи розвитку бюджетної системи в контексті проведення бюджетної реформи.

Для утвердження України як демократичної і правової держави принципово важливою є побудова дієвої системи взаємовідносин між органами державної влади та місцевого самоврядування, спроможної своєчасно й ефективно задовольняти потреби громадян, сприяти реалізації їхніх прав. Важливу роль у побудові громадянського суспільства на демократичних засадах та реформуванні у зв'язку з цим державного управління відіграє децентралізація влади, що передбачає передання значного обсягу завдань, функцій та повноважень з центрального рівня на місцевий із належним їх розмежуванням між органами виконавчої влади і місцевого самоврядування. Успішність децентралізації залежить і від фінансової спроможності органів самоврядування, що необхідно для якісного виконання наданих їм функцій.

Актуальність для України європейського досвіду децентралізації влади зумовлена активними процесами реформування й подальшої нормативної регламентації місцевого самоврядування у державах Європи, свідченням чому є зміни до основних законів Ліхтенштейну, Ірландії, Угорщини та інших держав у першій половині 2000-х років. Важливі питання самоврядування врегульовано і в міжнародних актах Ради Європи, таких як Європейська хартія місцевого самоврядування (1985 р.), конвенції про транскордонне співробітництво (1980 р.) і про участь іноземців в громадському житті на місцевому рівні (1992 р.), а також у I і II європейських хартіях міст (від 1992 і 2008 років). Утверджуються й засади децентралізації на регіональному рівні – з огляду на підготовку Конгресом місцевих і регіональних влад Європи проекту Європейської хартії регіонального самоврядування у 1997 році.

Посилення ефективності самоврядування вимагає оптимальної моделі адміністративно-територіального устрою держави. Тому реформи проходять не лише у постсоціалістичних державах, як-от, Польщі, а й у розвинутих європейських демократіях, зокрема, Франції та Швеції.

Реформування адміністративно-територіального устрою в державах Європи спрямоване передусім на посилення максимально наближеного до споживачів базового рівня адміністративно-територіального устрою – громади, що є необхідною умовою надання населенню якісних публічних послуг. Ця тенденція властива переважній більшості держав Європи, зокрема й Україні. Так, положення прийнятої у 2009 р. і формально чинної досі Концепції реформи місцевого самоврядування, як і Концепції реформи адміністративно-територіального устрою України, передбачають формування громад як територіальної основи самоврядування. Такі громади утворюються з метою надання населенню основних соціальних послуг, за критеріями економічної активності, розвитку бюджетної та інженерної інфраструктури, а також транспортної доступності. Іншим напрямом перетворень у великих державах Європи стала організація потужних регіонів (у 60-х та 80-х роках у Франції і в 90-х роках у Польщі) – що спонукає замислитися про необхідність укрупнення областей як територіальної основи регіонального самоврядування в Україні.

Європейська модель самоврядування ґрунтується на принципах субсидіарності, який передбачає надання послуг органами на максимально наближеному до споживачів рівні, а також законності роботи самоврядних органів, що має вияв у негативній (загальнодозвільній) або позитивній (спеціальнодозвільній) регламентації діяльності цих органів. В українських умовах важливим є максимально повне законодавче закріплення компетенції місцевого самоврядування з урахуванням приписів ч. 2 ст. 19 Конституції України, що передбачає позитивний принцип діяльності публічної адміністрації, а отже й вимагає докладного відображення в законі їх функцій і повноважень.

Попри спроби реформування, прийняття низки застарілих нині законодавчих актів і приєднання до міжнародних договорів Європи – місцеве самоврядування України так і не було перетворено на потужну й фінансово спроможну форму реалізації публічної влади. Самоврядуванню не було передано достатнього обсягу повноважень, так само не створено дієвих механізмів їх реалізації і матеріального забезпечення.

З часу відновлення незалежності бюджетна система України не демонструє належної ефективності функціонування та не забезпечує ефективний та справедливий перерозподіл фінансових ресурсів в економіці. Проблеми бюджетної системи нівелювали результати від реалізації багатьох напрямів соціально-економічної політики. Недієвість механізмів розподілу та витрачання бюджетних коштів призвела до недофінансування важливих державних функцій, надмірний обсяг видатків провокував фіскалізацію податкової системи та нерациональну боргову політику, обмеженість доходів місцевих бюджетів обумовлювала втрату автономності органів місцевого самоврядування [33]. Зважаючи на вищевикладене, актуальним є пошук та обґрунтування шляхів удосконалення функціонування бюджетної системи.

Досвід економічно розвинутих країн свідчить про те, що найбільш дієвим та ефективним способом забезпечення фінансової стійкості органів місцевого самоврядування та пріоритетом розвитку міжбюджетних відносин є саме бюджетна децентралізація, тобто розширення фінансової бази територіально-адміністративних одиниць за рахунок передачі їм потужних фінансових джерел, які раніше були закріплені як доходи центрального бюджету [47, с. 98]. Тому в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та на її виконання проголошеній реформі бюджетних відносин, сприяння більшій фінансовій автономії місцевих бюджетів визначено одним з головних завдань.

Грунтуючись на завданнях, що стоять перед бюджетною системою в умовах посткризового відновлення економіки та аналізі проблем, з якими стикнулася бюджетна реформа, у процесі реалізації бюджетної політики у найближчій перспективі забезпечити збалансованість та стійкість бюджетної системи видається можливим шляхом:

1. Продовження процесу децентралізації бюджетних коштів, що має стати реальним механізмом ефективного перерозподілу публічних фінансів. Реалізація даного завдання потребує не лише формальної передачі коштів на місцевий рівень, а й одночасного розширення обсягу делегованих повноважень.

Це потребує чіткої структуризації та перегляду власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування [33].

2. Запровадження механізмів стимулювання економічної активності органів місцевої влади з метою самозабезпечення та збільшення фінансової стійкості місцевих бюджетів [43].

3. Вирішення питання неузгодженості моделі бюджетних відносин та адміністративно-територіального устрою. У даному контексті об'єктивно необхідним є проведення адекватної адміністративно-територіальної реформи, що дозволить визначити функціональні співвідношення між повноваженнями органів місцевого самоврядування областей, районів та місцевими державними адміністраціями. Це у свою чергу дозволить вирішити проблему поверховості проведення реформи міжбюджетних відносин.

4. Утримання граничного обсягу дефіциту державного бюджету в межах 3% ВВП; фінансування дефіциту загального фонду державного бюджету переважно шляхом здійснення внутрішніх запозичень; створення системи щодо управління ризиками державного боргу з метою запобігання піковим навантаженням на державний бюджет, розвитку вторинного ринку державних облігацій за рахунок проведення активних операцій з державним боргом з вільними коштами на єдиному казначейському рахунку; фінансування дефіциту спеціального фонду державного бюджету за рахунок кредитів (позик), що залучаються Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для виконання інвестиційних програм (проектів); скорочення боргового навантаження на економіку, в тому числі за підтримки міжнародного фінансування (переважно рефінансування боргу) та управління боргом, що дасть змогу зменшити виплати, пов'язані з обслуговуванням державного боргу в найближчі роки.

5. Встановлення граничного обсягу надання державних гарантій на бюджетний період не більш як 5% доходів загального фонду державного бюджету за рішенням Кабінету Міністрів України або на підставі міжнародних договорів України для кредитування проектів інвестиційного характеру на

об'єктах, що мають загальнодержавне значення; надання державних (місцевих) гарантій для реалізації інвестиційних, інноваційних, національних та інших проектів розвитку за договорами, укладеними з іноземними державами, банками і міжнародними фінансовими організаціями.

6. Збереження з урахуванням податкового законодавства частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет на рівні не вищому, ніж 30%; внесення змін до законодавчих актів щодо зниження навантаження на фонд оплати праці з метою детінізації заробітної плати; усунення нерівних підходів (дискримінації) в оподаткуванні заробітної плати порівняно з іншими доходами шляхом відновлення дії неоподаткованого мінімуму на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб – еквіваленту собівартості для працюючих громадян; запровадження знижених ставок податку на додану вартість та продукти харчування (крім алкогольних напоїв) та житлово-комунальні послуги, що в умовах постійного підвищення цін на продукти харчування, на газ для населення та враховуючи демографічну ситуацію має стати реальним інструментом недопущення різкого зниження доходів громадян.

7. Забезпечення економічно обґрунтованого підвищення розміру мінімальної заробітної плати та посадового окладу (тарифної ставки) працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки з урахуванням фінансових можливостей бюджету; забезпечення наближення середньої заробітної плати в бюджетній сфері до середньої по економіці; зменшення міжрегіональних і міжгалузевих диференціацій в оплаті праці; встановлення розміру прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення на основі зростання показників реального сектору економіки та індексу споживчих цін [40].

8. Посилення обґрунтованості видатків державного та місцевих бюджетів за принципом «від першої гривні»; оптимізації видатків бюджетів на утримання органів влади з урахуванням зменшення контрольних функцій і приведення кількості контролюючих органів та їх повноважень у відповідність з європейськими стандартами, перегляду системи органів виконавчої влади за результатами функціонального аналізу; визначення стратегічних цілей та

показників результату діяльності головних розпорядників бюджетних коштів, у тому числі показників ефективності надання державних послуг, з урахуванням ресурсних можливостей державного бюджету; посилення відкритості та прозорості публічних фінансів шляхом оприлюднення головними розпорядниками бюджетних коштів інформації про стратегічні цілі та досягнуті результати.

9. Дотримання законодавчо визначених строків розроблення та схвалення прогностичних і програмних документів економічного і соціального розвитку (прогнозу державного бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період, прогнозу економічного і соціального розвитку України на короткостроковий період та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на два роки, що настають за прогностичним, прогнозу економічного і соціального розвитку України на середньостроковий період); запровадження державного стратегічного планування як передумови для забезпечення переходу на середньострокове бюджетне планування;

10. Забезпечення першочергового фінансування заходів на примноження людського розвитку шляхом належного фінансування освіти, науки, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, в першу чергу з урахуванням законодавчо визначених розмірів; передбачення обґрунтованого обсягу бюджетних коштів на підвищення розмірів соціальних стандартів та гарантій, які б забезпечували виконання базових положень Конституції України про право працівників та членів їх сімей на достатній рівень життя; посилення адресності надання всіх видів пільгових послуг з упорядкуванням переліку їх отримувачів і встановленням економічно та соціально обґрунтованих нормативів споживання відповідних послуг.

Реформування управління бюджетною системою – це не тільки справа держави, а й потребує широкої участі громадян та неурядових інституцій. Не можна розраховувати на успіх там, де реформаторські зусилля не збігаються з цінностями та нормами суспільства. Відповідно необхідні значні зусилля щодо

узгодження дій органів державної влади, громадян та неурядових організацій. Проблема прозорості та відкритості бюджетної системи стає ключовою як для її реформування, так і для підвищення довіри громадян до держави та органів місцевого самоврядування.

Зважаючи на це, у процесі здійснення реформи бюджетної системи у напрямку її децентралізації, на наш погляд, слід дотримуватися насамперед принципу прозорості бюджетного процесу, адже прозорість у бюджетно-податковій сфері є провідною складовою фінансового управління, що відіграє важливу роль у досягненні макроекономічної стабільності і соціально-економічного зростання.

Досить прогресивною, на нашу думку, є модель «відкритих бюджетів», основи якої були закладені Міжнародним валютним фондом у 1998 р. у «Кодексі належної практики щодо забезпечення прозорості в бюджетно-податковій сфері». Результатом прийняття цього документу стала добровільна програма з підготовки оцінок прозорості в бюджетно-податковій сфері, які були названі модулями прозорості у цій сфері.

Огляд відкритості бюджету, заснований на принципах чіткості функцій та обов'язків, прозорості бюджетних процесів, доступності інформації для суспільства й гарантій достовірності, оцінює доступні для спостереження факти, які відносяться до визначення рівня прозорості бюджету, підзвітності та участі громадськості.

Висновки та пропозиції

У науковій роботі здійснено теоретичне узагальнення і розроблено нові шляхи вирішення актуальної наукової проблеми вдосконалення функціонування бюджетної системи в контексті проведення бюджетної реформи.

Встановлено, що основою формування бюджетної системи є бюджетний устрій. Саме бюджетний устрій визначає елементи бюджетної системи – види бюджетів, які входять до її складу.

На підставі дослідження наукових підходів щодо трактування дефініції «бюджетна система» запропоновано її розглядати як закономірне явище, систему соціально-економічних та організаційно-правових відносин, що складаються між органами державної влади, місцевого самоврядування, а також іншими суб'єктами національної економіки з приводу мобілізації до бюджетів, визначених бюджетним устроєм, розподілу і використання частини вартості ВВП та які діють законодавчо на будь-якій стадії розвитку суспільства з метою фінансового забезпечення виконання державою своїх функцій і її соціально-економічного розвитку. Бюджетна система України складається з Державного та місцевих бюджетів.

Характеризуючи бюджетну систему, що сформувалася в Україні впродовж років самостійності, слід зазначити, що вона суттєво змінилася. Характер змін за своєю суттю є реформаторським, водночас непослідовним і стрибкоподібним. Реформування бюджетної системи країни має відбуватися комплексно у руслі загальних змін управлінської, організаційної, адміністративної, інституційної, фінансової та інших складових комплексної модернізації країни та її регіонів.

Пріоритетними напрямками розвитку бюджетної системи України в контексті проведення бюджетної реформи доцільно вважати:

- продовження процесу децентралізації бюджетних коштів;
- зміну бюджетної ідеології шляхом подальшого розвитку програмно-цільового методу управління бюджетними коштами;
- запровадження механізмів стимулювання економічної активності органів місцевої влади з метою самозабезпечення та збільшення фінансової

стійкості місцевих бюджетів;

- досягнення оптимального рівня розподілу ресурсу між державним та місцевими бюджетами для забезпечення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування;

- упорядкування повноважень щодо здійснення видатків між державним та місцевими бюджетами;

- удосконалення системи планування показників бюджету та їх прогнозування на середньострокову перспективу;

- оптимізацію видатків бюджетів, підвищення прозорості й ефективності витрачання бюджетних коштів;

- запровадження на рівні місцевих бюджетів моделі «відкритих бюджетів», що дасть змогу підвищити індекс відкритості бюджету, покращить доступ громадськості до інформації про планування та виконання місцевих бюджетів, використання бюджетних коштів;

- розробку й реалізацію виваженої боргової політики держави;

- збереження з урахуванням податкового законодавства частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет на рівні не вищому, ніж 30%;

- внесення змін до законодавчих актів щодо зниження навантаження на фонд оплати праці з метою детінізації заробітної плати;

- дотримання строків складання, розгляду, затвердження, виконання та складання звітів про виконання бюджетів усіх рівнів та зменшення до мінімуму впливу політичних факторів під час бюджетного процесу;

- забезпечення дієвого бюджетного контролю на кожній стадії бюджетного процесу.

Отже, зважаючи на суттєві зміни, які відбуваються у практиці організації бюджетних відносин в контексті проведення бюджетної реформи в Україні, на наш погляд, засади функціонування державного та місцевих бюджетів потребують подальшого розвитку та ґрунтовного вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєв І. В. Бюджетний механізм і соціально-економічний розвиток регіонів: монограф. / Алексєєв І. В., Лопушняк Г. С., Ливдар М. В. – Львів: Ліга-Прес, 2014. – 248 с.
2. Базилевич В.Д. Державні фінанси: навч. посіб. / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик – К.: Атіка, 2002. – 348 с.
3. Боронос В. Г. Проблеми фінансового забезпечення розвитку місцевих бюджетів / В. Г. Боронос, Н. В. Остріщенко // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф. – 2013. – С. 4–5.
4. Буковинський С. А. Зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування як чинник економічного зростання / С. А. Буковинський // Вісник НБУ. – 2007. – № 2. – С.9–15.
5. Буковинський С.А. До питання про Бюджетний кодекс України / С. А. Буковинський // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 3–13.
6. Булгакова С. О. Бюджетна система України: навч. посіб. [С. О. Булгакова, Л. І. Василенко, Л. В. Єрмоленко, Ц. Г. Огонь, Т. О. Масленнікова, О. О. Чечуліна] – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 288 с.
7. Булгакова С. О. Бюджетна система України: опорний конспект лекцій / Булгакова С. О., Єрмоленко Л. В. – К.: КДТЕУ, 1999. – 109 с.
8. Бюджетна система. Вишкіл студії: навч. посіб./ За ред. С. І. Юрія, О. П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 424 с.
9. Бюджетна система: навч. посіб. / Алексєєв І. В., Ярошевич Н. Б., Чушак-Голобородько А. М. – К.: «Хай-Тек прес», 2008. – 376 с.
10. Бюджетна система : підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 624 с.
11. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
12. Бюджетний менеджмент: підруч. / В. Федоров, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред.. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.

13. Бюджетний моніторинг : Аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. – К., 2015. – 77 с.
14. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручн. / О. Д. Василик – К.: НІОС, 2003. – 416 с.
15. Волохов О. С. Прозорість бюджету як запорука розвитку демократії в Україні / Волохов О. С. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – Т. 1, № 6-2. – С. 96–100. – (Серія: Юриспруденція).
16. Гончаренко О. В. Міжбюджетні відносини на місцевому рівні в Україні: монограф. / Гончаренко О. В. – К: Алерта, 2013. – 222 с.
17. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
18. Державний бюджет і бюджетна стратегія в умовах економічних реформ : Стабілізація та сталий розвиток в умовах реформування економіки України / ДННУ «Академія фінансового управління»; за заг. ред. М. Я. Азарова. – К., 2011. – Т.2 Бюджетна стратегія і державний бюджет 2012: збалансованість, прозорість, реалістичність. – 2011. – 912 с.
19. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.]; Центр політико-правових реформ. – К., Москаленко О. М., 2012. – 212 с.
20. Експрес-випуски Державного комітету статистики України «Валовий внутрішній продукт та валовий внутрішній дохід України» за 2008–2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
21. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» № 79-VIII від 28.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.
22. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» № 80–VIII від 28.12.2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.

23. Звіти про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2011–2016 рр. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>.
24. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
25. Квартальний звіт Державної казначейської служби України про виконання Державного та місцевих бюджетів України за перший квартал 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=264517>.
26. Кириленко О. П. Нові підходи у наданні міжбюджетних трансфертів / О. П. Кириленко // Збірник тез доповідей Першої інтернет-конференції професорсько-викладацького складу кафедри фінансів ТНЕУ «Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків» (Тернопіль, 14 квітня 2015 р.). – Тернопіль: Вектор. – 2015. – С. 6–11.
27. Лободіна З. Трансформація видатків місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації / Зоряна Лободіна // Світ фінансів. – 2015. – Вип. 1. – С. 69–82.
28. Лободіна З. М. Роль міжбюджетних трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів України / З. М. Лободіна // Матеріали загальноуніверситетської наукової конференції професорсько-викладацького складу «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ» (Тернопіль, 10 квітня 2013 р.). – Тернопіль: Вектор. – 2013. – С. 66–70.
29. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: монограф. / І. О. Луніна. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
30. Малишко В. В. Реформування бюджетної системи України / Малишко В. В. // Економічний вісник університету. – 2013. – Вип. 20 (1). – С. 158–162

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2013_20\(1\)__33.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2013_20(1)__33.pdf).
31. Миргородська Л. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. / Миргородська Л. – К.: ЦНЛ, 2003. – 680 с.
  32. Молдован О. О. Бюджетна децентралізація: досвід ефективної реформи Словаччини для України : [SUREC POLICY PAPER] / О. О. Молдован – Братислава: Дослідницький центр Словацької асоціації зовнішньої політики, 2010. – 40 с.
  33. Молдован О. О. Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання України: аналітична доповідь / О. О. Молдован, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко. – К.: НІСД, 2010. – 72 с.
  34. Музика-Стефанчук О. А. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах / О. А. Музика-Стефанчук // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право». – 2010. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_pr/2010_1/12.pdf.
  35. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
  36. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. авторів [заг. редакція та передмова Ф. О. Ярошенка]. – К. : УДУФМТ, Зовнішня торгівля, 2010. – 592 с.
  37. Проць Н. В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Наталія Василівна Проць // Фінансовий простір. – 2015. – № 1 (17). – С. 221–227.
  38. Проць Н. Трансформація міжбюджетних відносин в умовах реалізації бюджетної реформи / Наталія Проць // Світ фінансів. – 2014. – Вип. 4. – С. 152–160.
  39. Реформування бюджетної системи України на інноваційних засадах: монограф. / колектив авторів [заг. редакція Ф. О. Ярошенка]. – К. : Міністерство фінансів України, 2010. – 544 с.

40. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Проект Основних напрямів бюджетної політики на 2016 рік» від 31.03.2015 р. № 314-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54761.
41. Романенко О. Р. Фінанси: підруч. / Романенко О. Р. – вид. 2-ге, стереотипне. – К.: ЦНЛ, 2004. – 609 с.
42. Русін В. М. Вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні / В. М. Русін // Збірник тез доповідей Першої інтернет-конференції професорсько-викладацького складу кафедри фінансів ТНЕУ «Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків» (Тернопіль, 14 квітня 2015 р.). – Тернопіль: Вектор. – 2015. – С. 93–96.
43. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
44. Управління фінансовими ресурсами місцевого бюджету: монограф. / [Л. Ф. Кондусова, І. І. Нескородєва, І. І. Алексеєнко та ін.]. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2011. – 266 с.
45. Філософія: навч. посіб. / І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко, І. В. Бойченко, В. П. Розумний та ін.; за ред. І. Ф. Надольного. – К.: Вікар, 1997. – 584 с.
46. Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України : монограф. / За ред. В. Г. Дем'янишина. – Тернопіль: Економічна думка, 2014. – 467 с.
47. Балацький Є. О. Бюджетна децентралізація: ефективність реформи на місцевому рівні / Балацький Є. О., Фролов С. М. // Экономика и управление. – 2011. – № 4. – С. 97–103.
48. Государственные финансы: учеб. пособ. для студентов экон. вузов и фак. / В. М. Федосов, Л. Д. Буряк, Д. Д. Бутаков и др.; под ред. В. М. Федосова, С. Я. Огородника и В. Н. Суторминой. – К.: Лыбидь, 1991. – 276 с.

49. Плотников К. Н. Государственный бюджет СССР / К. Н. Плотников – М., Госфиниздат, 1959. – 424 с.
50. Финансы: учебн. для вузов / Под ред. Л. А. Дробозиной. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 527 с.